

AYRE

M E C M U A Y A
Z I W A N I

Ser: 1987
Amor: 12
Redaktorê ci: Ebubekir Pamukcu
Edres: c/o Pamukcu
Idholmsvägen 143 tr 1 127 47 SKÄRHOLMEN
Postgirokonta: 492 79 06 - 0

AYRE • SPRÄKTIDSKRIFT • År: 1987 • Nr. 12 •
Ansvarig utgivare och redaktör: Ebubekir
Pamukcu • Adress: c/o Pamukcu, Idholmsvägen
143 tr 1 127 47 SKÄRHOLMEN •
Postgirokonta: 492 79 06 - 0

Författares Bokmaskin

T E Y E S T E Y

Awsyê Nušten. 5.....	1
Damlidî Genitiw E. Pamukcu	3
Qiseyê Verênî Ar. Uskan	10
Mertâlî Ar. Uskan	11
Dersim'dî Lesevê Zu Roz Ar. Uskan	12
Xelveten Ar. Uskan	12
Nemeyê Ma	13
Welatê Ma Hese	13
Zerej u Luwa Ar. T.L.Todd	13
Hecl Iskender Axa Ar. M. Çermug	14
Hesenek Ar. P.Lorch	16
Roze Amê Biye Nejdî Hese	19
Zereyê Çimandê Veyganan H. Hikmet Çr. Kendal	20
Mem'o Feqir M.Çermug	22
Zalimêno M.Çermug	23
Memis Xazî Ar. O.Mann	24
Hemê Bacî Ar. K.Berz	24
Hewa Bava'y Vt. Z.Qiz	25
Suka Rizay A.Duran	27
Fihrist	30

Fotrafê qapaxi: ARDWAN

AWAYÊ NUŞTEN

5

NUŞTIŞÊ »KERDIŞ»İ

Qisa miyandî dî fonksiyonê "kerdiş"î estê:

- 1- Ze fiilo alikari "kerdiş".
- 2- Ze fiil "kerdiş".

Kancî "kerdiş" fiilo, kancin fiilo alikariyo; ney zanayış teneyê zahmeto. Semedê zanayışê nê xûsî mayê weynem forma emirida fiili... Wexto ki "kerdiş" formda emiriya vazyeno, e ki affiksa formda emiri nêgêno, ma za- nê ki o "kerdiş" fiilêdo alikariyo. Nê, e ki zu prefikse (-bi) gêno, wex- to zi ma zanê ki o "kerdiş" zew fiilo.

E ki ma bewniyê nê nûmunandî cêrinan, ma nê bahsi diha wes senê fahkerê. Veri bîrê ma bewniyê nê keliman:

- 1- cit + kerdiş
- 2- lcc + kerdiş
- 3- êcele + kerdiş
- 4- boye + kerdiş
- 5- pers + kerdiş
- 6- çewt + kerdiş

Forma emirida nê fiilan wîno bena:

- 1- cit bik
- 2- lcc bik
- 3- êcele bik
- 4- persk
- 5- boyek
- 6- çewtk

No waziyetdi "kerdiş"o 1,2,3 xo ser zew fiilo. Ew qandê coy tim xo ser ze zu kelîma nuşyeno.:

cit kerdiş
lez kerdiş
êcele kerdiş

Lavrê "kerdiş"o 4,5,6 zew fiilêdo alikariyo. No "kerdiş" zew name, yan zi zew sifatiya yeno pê het u zew fiilêdo newe virazeno. Daera no "kerdiş", kanci name yan zi sifatiya piya vazyeno, eya piya nuşyeno:

perskerdiş
boyekkerdiş
çewtkerdiş

(Eya parantez miyandi gerek ma nay zi vazim: Fekandê dimlidi forma emir-dê "kerdiş"i hirê babeti bena. Yanê:

cit bik	cit biki	cit bike
lez bik	lez biki	lez bike
êcele bik	êcele biki	êcele bike
persk	perski	perske
boyek	boyeki	boyeke
çewtk	çewtki	çewtke

Kista maye neka nê hirê hemin zi rastî.)

Nuştişê "kerdiş"i sero mayê nê away am:

- 1- ZE FIIL "KERDIŞ" XO SER ZE ZU KELİMA NUŞYENO;
- 2- ZE FIIL AİKARİ "KERDIŞ" KANCI SIFAT YAN Zİ NAMEYA PIYA VAZYENO, EYA PIYA NUŞYENO;
- 3- ZE FIIL AİKARİ "KERDIŞ" QISANDE NĒBİYAYIYANDI XO SER EW AFFİKS-DA NĒBİYAYIYA PIYA NUŞYENO.

Cend nûmune:

Weşbiyayis rindo, qandê ey lej bik! (M. Çermug, Weşbiyayis Rindo)

Durs vano, bra, marê tirki perşkêna. (Deyrê xelqi)

E ki ma nêkem
Kes nêkeno. (Ardwan, E ki Ma Nêvazim)

Kam ke
aslê ho inkarkeno... (Hese, Her Kamo?)

Cironê ma Êrmeniyê
Bê bexteyid qirkord. (M: Elişan, Jacê Mi)

Daniskarci qesey kenê. (Usxan, Hirê Mordem)

DİMLİDİ GENİTİW

Ebubekir PAMUKCU

Dimlidi forma genitiwi hema hema pêro fekandî zewa. Lavrê ca bi ca tayn affiksi benê vini. Yan zi ca bi ca genusê naman bedelyeno. Ew daera an-cine affiksi zi bedelyenê. Lavrê rastaya ci kanciya? Ez vana ki nekara no xûsudi çiyê vatış çetino. Hele wihêrê zu ida biyayış girweyêdo zaf çewto. Coka ezo tim vana ki çiçiyê ki mayê AYRE'di gramerdê dimli sero vanê, pêro zew tatkiki ifade kenê. Yanê qiseyê ma zew netice niyê. Çiyê ki AYRE'di nuşyênê, pêro misorerê akerdeyê. Ninan sero misoredo bibo. No xûsudi nuştux u zıwanoxê madê nuşteyê newey binuşê. Pêro nuştey u mîşeweydê kemayina pêzewmbini pirkerê. Wina wina, roz bi roz mado sim ravey u gramerdê zıwandê xo sero mado biresim zew neticêyê... Ezo wendoxandê mara reca kena, wa pêro nuştanê ma no mantixa biwanê wu tetkikerê.

Siftiya ci ma no di ki, zıwandê madî çîhar babeti genitiwi estê:

1- Genitiwê naman: name + name

Nûmune:
gilê dar
n n

2- Genitiwê pronoman: name + pronom

Nûmune:
sayê mi
n p

3- Genitiwê sifatan: name + sifât

Nûmune:
hano herz
n s

4- Genitiwê derg: name + genitiw

Nûmune:
awa vayda Budran'i
n g

Lavrê virazyayışê uncurandê genitiwi (ma vazim ki unsuro siftên u diyên) qısa miyandi eve fonksiyondê genitiwiya bedelyeno. Daera gerek ma bewniyê fonksiyondê genitiwi zi.

Kista fonksiyondê ciya ma senê genitiwan di grupekandi arêdim:

1- Genitiw qısa miyandi kerdeyo, objekto ciserbiyayeyo.

Nûmuncy:
lazê Hesen'i ewro ame.
k
Mi lazê Hesen'i di.
o.ciserbiyaye

de -> ber, in

2- Genitiw qısa miyandı objekto cıdibiyayeyo, objekto cıraamayeyo, objekto cısiyayeyo.

Nümuney:

- Lazê Hesen'idi zaf perey estê.
- o.cıdibiyaye
- Lazê Hesen'ira mı zu mektubê girot.
- o.cıraamaye
- Mı zu mektubê rişt lazê Hesen'i.
- o.cısiyaye

Semedê nê ferqi, e ki ma kista fonksiyoniya pêro genitiwan ciya ciya biğim xo dest u analizê ci zi wına bikem, diha beno rind.

Nê genitiwiyê ki neka mayê etya nuştayê xo sero ronem, pêro ê grupeka sıftênirayê. Yanê pêro qısa miyandı ya kerdeyê, yan zi zew objektêdo cıserbiyayeyê... Xora çıyo ki mayê etya qandê ninan vanê, pêriko qandê ê binan zi senê biveziyê. Tenya vıraştişdı unsurdê sıftênidi kista affiksena zew ferqê esto, ki mado diha dima qalê nê ferqi zi bikem (b. "İlaweyo Mühim").

A - GENİTİWÊ NAMAN

Ze ki ma cordi zi dıbi, zew genitiwê namandı di unsuri estê: unsuro sıftên ew unsuro diyên. Semedê analizi ma nê di unsuran sero ciya ciya tene-yê vındemse rind beno.

a) Unsuro sıftên:

Zew genitiwê namandı unsuro sıftên tim zew nameyo. İavrê vıra-tışê nê namey ew tekey u vêsey, ew nerey u mkey bedelyeno. Coka gerek merdim naman ze tek vêsê ew neri maki bigiro xo dest.

Mesela nê namandê cêrinandı unsuro sıftên zew nameyêdo teko:

<u>neri</u>	<u>maki</u>
brayê Xıdır'i	awa Xıdır'i
nameyê Xıdır'i	waye Xıdır'i
zerencê Xıdır'i	maya Xıdır'i
banê Xıdır'i	kerge Xıdır'i
piyê Xıdır'i	dare Xıdır'i
postalê Xıdır'i	destmala Xıdır'i
porê Xıdır'i	linga Xıdır'i

E ki ma bewnim nê nümunandê corênan, ma senê ninan vazım:

- Nameyê neri affiksa -ê gênê.
- Nameyê maki affiksa -a gênê.
- P ki name zu herfêda vengêna qediyeno, miyabeynê name wa affiksiya zu herfêda pêbesti (y) yena.

Neka zi bêrê ma bewnim nê nümunan. (Nê nümunandi zi unsuro sıftên zew nameyêdo vêsıyo.)

<u>neri</u>	<u>maki</u>
brayê Kendal'i	hesê gemi
vergê koyi	kerge keyi
arwêşê keyi	mangeyê MîA'i
lazê Cim'i	dare bostani
kêberê bani	layê Budrani

Ze ki nümunandi asyeno, nê formandê genitiwandi namandê neri wu maki miyandı zew ferqê çınıyo. Wırdına zi affiksa -ê gênê. İavrê ninandı zi, e ki name zu herfêda vengêna qediyeno, miyabeynê name wa affiksiya zu herfêda pêbesti (y) yena.

Nê tetkikira mayê senê nê neticey zi bivezım:

affiksa: -ê

- neri -tek
- herê Kendal'i
- bergirê Kendal'i
- gordeyê Kendal'i
- banê Kendal'i
- dikê Kendal'i

- neri vêsê maki
- kerge Hemed'i
- siyê Hemed'i
- gordeyê Hemed'i
- banê Hemed'i
- kêberê Hemed'i

affiksa: -a

- maki -tek
- kerge Xıdır'i
- destmala Xıdır'i
- kardiya Xıdır'i
- goza Xıdır'i
- temafila Xıdır'i

b) Unsuro diyên:

Zew genitiwê namandı unsuro diyên zi tim zew nameyo. İavrê kista vıra-tışiya no unsur ca bi ca bedelyeno. Eve genus (nerey-makey) u numerusiya (tekey vêsey) ciya ciya affiksena gêno. Qandê coy, hewlê ci oyo ki ze ki ma cordi kerdı, ninan zi kista genus u numerusiya ciya ciya biğim dest u analizê ci bikem.

Kista genusiya weziyetê unsurdo diyênı:

Veri bêrê ma bewniyê nê genitiwandê cêrinan. (Nina pêrkındı unsuro diyên teko.)

<u>neri</u>	<u>maki</u>
brayê Dersim'i	brayê Emina
lazê Eli	lazê Eyo
destê Rayber'i	destê Rindê
istıreyê gay	cızeyê manga
boço diki	vengê hes
sereyê masey	naqura miriçik
serê bani	perê vilik

Ze ki yeno zanayış, dimlidi pêro namey ya neri benê yan zi maki. Ew aneına yeno zanayış, qandê isanan u heywanan merdim seno qriteriyumê genusi bivino. Yanê e ki zew isan yan zi heywan neriyoşê genusê ci zi neri, nê e ki makiyoşê genusê ci zi maki beno. İavrê qandê çiyandê binan merdim nêseno wına zew qriteriyumê bivino. İavrê netice noyo ki, dimlidi pêro namey ya neri yan zi maki benê. Ew daera, awayê ki semedê genusi vaz-yenê nê away qandê pêro naman êyniyê.

Bahê nê vatıri, e ki ma bewniyê nümunandê xoyê corênan, no xûsudsı nê away vizyonê werte:

- Nameyê maki qe zu affiksê zi nêgênê.
- Nameyê neri affiksa -i gênê.
- Nameyê neriye ki herfa "i"ya qediyenê, nê namey zi affiks nêgênê.
- Ê nameyê ki zu herfêda vengêna (bê "i") qediyenê, nê namey affiksa -y gênê. (Ez vana gay peydabiyyışê ne affiks wınayo: Nê namandı zi affiksa êsasi -i'ya. Yanê "y" zu herfêda pêbestiya. İavrê neka affiksa êsasi (yanê -i) biya vini, ew no hesab herfa pêbestiya (yanê "y") ze affiks he-sıbyena.)

Kista numerusiya weziyetê unsurdê diyênî:

Ne_ka zi bewnim nê formandê cêrînan, ki ninandî zî unsuro diyên zew na-meyêdo vêsiyo:

<u>maki</u>	<u>neri</u>
lingê mangan	lingê gyan
fekê hesan	fekê vergan
serayê istoran	serayê heran
vengê mirîçikan	vengê bergiran
boya awan	boya masan
boçika kergan	boçika dikan
renga vilikan	renga paman

Merdîm seno vazo ki eve umumi, wexto ki nameyê vêsi zew formê genitiwîdî benê unsuro diyên, affiksa -an gênê... No weziyetdî, nameyê ki zu herfêda bê vengê qediyênê, xora rayda awaya affiksa -an gênê. Iavrê ê nameyê ki zu herfêda vengêna qediyênê, nê namandî herfa vengên bena vini wu namey dîma affiksa -an yena.

B - GENITIWÊ PRONOMAN

Ze ki ma cordî zî dibî, zew genitiwê pronoman zew name wu zew pronomiya virazyeno. Neydî zî zey genitiwê naman dî unsuri estê: unsuro siftên ew unsuro diyên.

Virastîşê ney zî êynî zey virastîşê genitiwê namano. Çiqîyo ki ma cordî qandê unsuro siftên vatîbî, pêriko etya, yanê qandê unsuro siftêndê zew genitiwê pronoman zî senê bivaziye. Daera mado etya ancina nê xûsusi sero nêvîndim. Iavrê unsuro diyên, gerek ma qalê cî teneyê bikem.

Ze ki yeno zanayî, nê genitiwandî unsuro diyên tim zew pronome. E ki ma biyarê xo virî, qîsa miyandî eve fonksiyoniya dîmlidî pronomî dî babetîbî. Ew dîma zî ma affiksandê kasusîra vizyayîm ray u no hesa ma pêro formê pronoman ardîbî werte (bewniyê AYRE, 5-B). Iavrê ze ki mayê zanê, êsildê cidî dîmlidî dî babetî pronomê kesî estê. Ê zî nêyê:

<u>G.I.</u>	<u>G.II.</u>
K.T.I. ez	mî
K.T.II. tî	to
K.T.III.(nerî) o/ay/u/yî/vî	ey
K.T.III.(maki) a/aya/ya	ay/ya
K.V.I. ma	ma
K.V.II. sîma/şîma	sîma/şîma
K.V.III. ê/ay/yî/yîn/ey	ina/inan/ayno/yîna/yînî/iy

Ê pronomê kesiyê ki zu formda genusi miyandî cayê cî esto, ê nê pronomê grupêda diyênîyê. Yanê:

K.T.I. mî (brayê mî)
K.T.II. to (brayê to)
K.T.III.(nerî) ey (brayê ey)
K.T.III.(maki) ay/ya (brayê ay)
K.V.I. ma (brayê ma)
K.V.II. sîma/şîma (brayê sîma)
K.V.III. ina/inan/ayno/yîna/yînî/iy (brayê ina)

Ze ki nûmunanra zî asyeno, genitiwî miyandî, bedelyayîş yan zî affiks gî-

rotîşê pronoman mewzubahîs niyo. Iavrê ze ki asyeno, pronomê kesiyê ca bî ca pêzewmbîni nêtepge. Ma vazîm ki qandê K.V.III. etya şes alternatîfî estê. Êsildê cidî, e ki merdîm rînd tetkîkero, nê alternatîfî benê vêsi zî. Sebêbê cî ma dîha veri vatî (bewni AYRE, 5-B). Qandê coy etya mado ancina êynî çî nêvazîm. Iavrê dîha raveydî mado girwayîşê xo biçarnîm mor-femandê rastan ser. Işte wexto mado nê alternatîfîna pêrkîn sero misore bikem u alternatîfê rastî bavegîm werte.

C - GENITIWÊ SIFATAN

Ê genitiwê ki unsuro ciyo diyên zew sîfata, inarê mayê vanê genitiwê sîfatan. Yanê nê genitiwandî dî unsuri estê: a) name; b) sîfat... Genitiwandê winayînanî zî gerek merdîm kîsta nêmerus u genusiya bewniyo genitiwî. Ew gerek merdîm ciya ciya hîm bewniyo namey, hîm zî bewniyo sîfatî.

a) Name:

Nê nûmunandê cêrînanî name teko:

<u>neri</u>	<u>maki</u>
vergo gîrd	hesa gîrd
şayo pîl	mangaya pîl
vazo wişk	vilîka wişk
lazeko xasek	keyneka xasek
royo derg	laya derg

Merdîm ki weyneno nê nûmunan, awa xo bî xo vizyeno werte. Yanê:

- Nameyê nerî affiksa -o gênê.
- Nameyê maki affiksa -a gênê.
- E ki zew name zu herfêda vengêna qediyeno, miyabeyndê name wu affiksiya zu herfêda pêbestî (y) yena.

Nê nûmunandê cêrînanî zî name vêsiyo:

<u>neri</u>	<u>maki</u>
hirê şayê pîlî	hirê hesê gîrdî
bol vanê wişkî	dî-rê mangeyê pîlî
dî-rê lazekê xasekî	çîhar vilîkê wişkî
layn royê dergî	çend keynekê xasekî
dî teney çîmê kîhoş	hirê layê dergî

Ze ki nê nûmunandî zî asyeno, miyabeyndê namandê nerîyan u makiyandî zew fergê çiniyo. Wirdîm dîma zî affiksa -ê yena. Ew ancina zey nûmunandê verînan, ninandî zî e ki name zu herfêda vengêna qediyeno, miyabeyndê affiks u nameya zu herfêda pêbestî (y) yena.

b) Sîfat:

Ma dîha veri vatî ki genitiwandê sîfatandî unsuro diyên tim sîfat beno.. Nê unsuri sero zî ma senê nînan vazîm:

- E ki name teko:
Name nerîbo zî, makîbo zî sîfatî dîma qe zu affiksê zî nîna.
- E ki name vêsiyo:
Name nerîbo zî, makîbo zî sîfatî dîma affiksa -î yena.

- E ki sîfat zu herfêda vengêna qediyeno, wexto sîfat affiksa -y gêno.

Çend nûmuney:

Tek

neri
vergo gird
mayo pîl
vaco wîşk
luzeko xasek
royo derg

maki
hesa gird
mangaya pîl
vilika wîşk
keyneka xasek
laya derg

Vêsi

neri
vergê girdi
mayê pîli
fêkê heray
çimê kîhoy
luzekê xaseki

maki
hesê girdi
mangeyê pîli
rayê heray
dolê kîhoy
keynekê xaseki

D - GENITIWÊ DERGI

Ne genitiwandî tim zew name wu zew genitiw mahnaya pêzewambini sideynenê. Diha rastaya ci, zew name wu zew genitiwiya yanê pê het u zew genitiwêdo newe virazênê.

Nûmune:

luzekê sukda gird
n k

Nê genitiwê dergidî unsuro sîftên zew name, yanê "luzek"o. Unsuro diyên zi ne formêda genitiwi, yanê "suka gird"o.

Bêrê ma bewnim çend nûmunan diha:

keynaya birardê Xîdir'i
kalidê kêberdê bani
siya koydê Hayig'i
kavira dewandê cori
saya sayêrda gird

Nê nûmunanra zi sayeno ki genitiwandê dergandî zi di unsuri estê: 1) name; 2) zew genitiwê naman yan zi sîfatan. No tim u tim winayo, ew cara nêvirayeno.

Lavrê somedê diha rind fahmkerdîni, e ki ma kista şekliya bewniyê genitiwandê dergan, diha rind beno. Yanê, ma vazim ki çî tewr unsuri yan zi kan-çî affiksa nê genitiwandî estê? Yan zi unserandê nê genitiwan miyandî çî tewr zew münasebetê esto? E ki ma bewniyê nê xûsuyetên, ma diha nezdî-ra senê nê genitiwan bîsınasim.

Somedê diha nezdîra diyayîşî bêrê ma bewniyê nê nûmunan:

1 - (maki -tek) ← saya	sayêrda	gird
2 - (maki -vêsi) ← sayê	sayêrda	girdi
3 - (neri -tek) ← perê	sayêrda	gird
4 - (neri -vêsi) ← perê	sayêrda	girdi
5 - (maki -tek) ← siya	locinda	bani
6 - (maki -vêsi) ← siyê	locinda	bani
7 - (neri -tek) ← kolîyê	locinda	bani
8 - (neri -vêsi) ← kolîyê	locinda	bani

Nê nûmunandî mayê nê xûsuyetên vinem:

- 1 - Pêrîko zi zew name wu zew genitiwiya virazyayê.
1,2,3,4: name:sa, per
genitiw: sayêra gird
5,6,7,8: name: si, kolî
genitiw: locina bani
- 2 - Nûmunandê 1,2,3,4'idi genitiw zew genitiwê sîfatiyo: saya gird... Lav-rê 5,6,7,8'idi genitiw zew genitiwêdê nameyo: locina bani.
- 3 - "Sayêra gird" ew "locina bani"di unsuro sîftên virayyo. Diha rastaya ci, affiksa unsuri bedelîsaya. Yanê:
sayêra gird → sayêrda gird
locinâ bani → locinda bani
- 4 - Eki ma kelîmaya diyên miyabeynra bivezîm, kelîmeyê sîftên u hirêyênî zi senê zu formêda genitiwi virazê. Yanê:
1 - saya gird
2 - sayê girdi
3 - perê gird
4 - perê girdi
5 - siya bani
6 - siyê bani
7 - kolîyê bani
8 - kolîyê bani
Ze ki mara sayeno, bê nûmunedê hirêyênî pêro nûmuney bê qîsuriyê. Nûmunedê hirêyênîdise zu çewteyê esta. Na çewteya zi affiksa yena. Ze ki mayê zênê, ew awada genitiwi gerek no name (per) affiksa -o bigiro. Iavrê na affiksa rastaya etya xerpiyena wu bena -ê...

Peynida nê nuştîdî affiksanê genitiwê dergi ma senê wina tesnîfkem:

Kelîmaya sîftên:

-a (maki -tek)

-ê (maki -vêsi, neri -maki, neri -vêsi)

Kelîmaya diyên:

-da (maki)

-dê (neri)

Kelîmaya hirêyên:

-- (sîfat, kelîmaya sîftên tek)

-i (1- sîfat, kelîmaya sîftên vêsi; 2- name, kelîmaya sîftên tek ew vêsi)

Îlaweyo mühim:

Ma serdê nê nuştîdî teneyê qalê fonksiyonê genitiwi kerdbî. Ew ma dibî ki somedê nê fonksiyoni, virastişê genitiwan di babeti biyê.

Ma no nuştîyê xo nê babetêdê sîftênî sero rona ew heto etya zi ma qalê nê virastişê kerd. Hê virastişêdê uncurdê sîftênî, êyê ki heto neka ma va, ê pêro qandê nê grupêdê diyênî zi senê bivazyê. Yanê ferqê nê wîrdina grube-kan, tenya virastişêdê uncurdê sîftênîdeyo.

E ki zew genitiw qısa miyandı beno objekto cıdıbiyaye, objekto cıraamaye, yan zi objekto cısiyaye, wexto unsuro sıftên ya affiksa -dê, yan zi -da gênc. Ew hema vazım ki -dê namedê neri, -da zi namedê makî dima yena.

Çend nûmuney:

Keydê Xıdır'ıdı teva çınıyo.
Vaydê çemandı aw nêmanda.
Serbest gildê darra gûna êro.
Kendal sı imidê kasi.
Rındê si vaydê çeman.

QISEYÊ VERÊNI

Arêdayox: *USXAN*
Çayê Vatişi: Dersim

Her ke hero, ju rayê gıneno çamurro.
Her hot azney zone, şıyo verê çem, pêro xo virakerdê.
Her ke hero, deva ver sono.
Herra vato veyve esto, vanda tu danê, vato ya awa, ya koliyê.
Uwo ke qılawzê xo qılancika, poznê xo cıra nêvejino.
Adiro surra, qatıro hirra bitêrse.
Awa vengera meterse, awa bê vengera bitêrse.
Dele ke biye qızane, kütik peye hot koyra yena.
Qozî metre, çi tirena bitire.
Çêfê verg roza hewrinede yeno.
Lüye ke fiş kerd, kergî dima vozenê.
Çeverê kes mecine, kes ki çeverê tu mecino.
Hevalo rind tengede belîbeno.
Dimê kütiki kerdo qaliv, hot serra tepiya veto, onca çowto.
Varcuxe hot ser tij verra manena onca royena.
Azêke terneviye beno çowte.
Bike bivine, meke mevîne.
Va ke qeda meso qusır bêro tu reso.
Qeday sero qeda yeno.
Leyrê mar bê axu nêbeno.
Kenfer koka xo ser royeno.
Kengerra vato "Çe tu kotiyo?" Vato "Ya zoneno."
Lozina bê duna, çewo bê wayır, malo bê şûane nêbeno.
Hard ke hardo, rozê yena lerzeno.
Gûla bê telî nêbeno.
Durra vengê dawulu wes yeno.
Dewa ke asena, qılawuz nêwazena.
Kelpiç şıyo derdê kemerê bervo.
Korrê rost, topalrê raye, kırrê sane çınayrê.
Leyrê lüye lüye dima sono, leyre küzi küzi dima sono.

MERTALİ

Arêdayox: *USXAN*
Çayê Vatişi: Dersim

1) Ga qora, dim pera.	TIFONG
2) Dara mina qole bände kerdo hole hole.	PÊTAGE
3) Dêkade mi esta, loqlunê xo xo dima kaskena.	DERJEN
4) Brayêde mi esto, kalekêra mi ji kenê.	İVRIQ
5) Dêkade mi esta, her roz xo polkena.	SOJ
6) Hirê wayê mi estê, her rozê gıncikê jumin oncenê.	ŞEPI
7) Brayêde mi esto, hata bêçike qine mekuyo nêşino.	MAQAS
8) Gayêde mi esto, birnen, sero berven.	PIYAZ
9) Dinara fetelina, yena honde perike ca cêna.	UŞİRE
10) Dêkade mi esta, mezalê xo eve xo kînena.	DİLAPA
11) Binê hardde lao şıya, şıya kemerde roneşiya, sêrê çeranro ronêşiya.	MAR
12) Qat qat mişte, binê ondalde ronêşte.	NAN
13) Ez ke şıyo aki sona, ez ke vînden a ki vîndena.	ŞIYE
14) Qûtiya mina tolîke, dina tede kerda holîke.	RADYO
15) İp ip sandıq çip.	TAWUTE
16) Wayê minê şipi di qorde ronêştaye.	DIZON
17) Merde merde fek akerde	MESKE
18) Qalîkê mino derede, çapê koreko vêrede.	AREYE
19) Tora lerzena, wêle erzena.	PIROZINE
20) Bonêde mi esto, ju uşîne verdera.	SUNGO KUVARIK
21) Herade mi esta, eve bîr sona zere.	KOÇİKE
22) Kelê mino kemerde xurama mirzori verde.	HERDİSE
23) Koy serra asena, je aşme rozê vêsena.	TİJİ
24) Suro suro çeqero, usar ke ame reqeno.	BULİSK
25) Merekade mi esta, pirê şimerya; adir ken ver, simer veseno, merck nêvesena.	QILAWUN
26) Wayêda mi esta, gınena kemerro, nêşıkina, gınena aweke şıkina.	KAXİTE
27) Mangayêda mi esta, awe şimena, zeredê gukê ki pa şimena.	LAMRA
28) Brayêde mi esto, soder sende berven.	HENİ
29) Pone wayi, pêjuminro hewayi.	BÊÇİKE DEŞT
30) Qayırsê mino qerbeleko, binê hardde feleko.	MAR

HECİ İSKENDER AXA

Arşdayox: M. ÇERMUG

Vatox: RAYBER

Cayê Vatışi: Derrarayê Çermug u Sewreg
(Mersel, Almanya'ya Federal'da
qeydibiya.)

Wext: 1987

Zewê xorê cit kerdê. Zew citêr sî cit kerd fîna. Bênd winya şano. Lu
ame.

Va, "Bray mî..." va, "torê qüwetbo!"

Va, "Xeyr ame sılamet."

Sîhatê lu mend, nêşî. Dî sıhatî mend, nêşî. Merdeki va, "Nika..." va,
"tıyê çî nêşê luwo?"

Va, "Namey mî lu niyo." va, "Namey mî Heci İskender Axa'yo." va, "Na-
mey mî Heci İskender Axa'yo."

"Ey..." va, "tıyê se vanê?"

Va, "Ez..." va, "No teyr u turo, luwê nê wertanê..." va, "pêro mayetê
mîçê." va, "Ez axay pêrina!" va.

"Ey..." va, "tıyê se vanê?"

Va, "Ezo vana kî, tî çiçirê na rîştiya xo kenê xo mîl, fîna benê keye?
Rîştiya xo tiya ron!" va, "Ezo vana kî na rîştiya xo tiya ron!"

Va, "Nê nê!" va, "Heyra, şîyilgeya to mirê lazım niya." va, "Heywani
meywani... Posteyo..." va, "benê..." va, "Ez bena rezil şewrara." va.

"Nê!" va, "Tîdo etya ronê!... Yawo!..." va, "Tî ron kî..." va, "teva bî
rîştîda to kî..." va, "namey mî Heci İskender Axa'yo..." va, "Qûla mîna
felan cadî..." va, "yenê qûlda mî ver."

Ney rîştî wîzara girot u berd. Berd, namey cînrda ey Heci İskender
Axa'y zi Pirnewista. Va, "Mîn u Pirnewista mî bîkoçê, pa mîrdîbê." va. Gî-
rot, berd qûlda xedî va "Pirnewist, a mî torê ard."

Şewra merdeki ga, herê xo barkerd... Zew hero, zew gayo... Wîrdnana
cîd keno. Rûkmê merdimî çîniyo; eger dî gay xorê biherino. Xorê her keno
tayê şay, cîta xo pa keno... Ame şewra, rîştî çîniya.

Şî, va, "Bray mî Heci İskender Axa, to mîdî qeşmery kerda, kûsat ker-
do." va, "To rîştîya mî berdê."

Va, "Hele bew o feki!" va, "Qebraxî!" va, "Yeno, İskender Axa'yra
vano, to rîştîya mî tirawîta!" va, "Saktîrî!" va, "Taşzil u awîrê da mêrdeki.

Merdek ame keye. Va, "Ez se kera?"

Çîhar panz rojî her u gaya varikerdi.

Herî va kî, va, "Gayo zer..." va, "noyo çî ma êcêb cîd nêkeno?" va.

"Ma rîhat kerdo..." va, Va, "Roza wîna hera zi esto qe!..."

Va, "Bray mî, ez nêzana..." va, "O luyo kî a roj ame ewja..." va, "ey
rîştî tirawîta."

Herî va kî, va, "Wa feta şewra wa cew u ışkîzî mîdo..." va, "Ez şîna
rîştîya cî ana."

Cew u ışkîziya mîrdî day herî. Her masa wu sî fekdê qûlda luya awna
kîta kewt. E'!.. Xo da merdayin, xo lingê xora qamet kerdi.

Na Pirnewist werişt şew mîzi bîkero. Destê xo çarnay... Betaleyêno qûl
feko. Wîna destê xo rona, pencê xo rona, pîrnîka xo bîra berd ard. kî he-
ro merdayo. No koşe, o koşe, wîna di-rê gazi bî pîro; herî xo nêluna. Şî,
rîhat kewt ca. Kewt ca, panz deqey des deqey mend. Va, "Heci İskender A-
xa..." va, "mî emso hewnê di."

Va, "Hewnê to xeyrbo."

Va, "Mî diîi..." va, "herêndo qürriye amebî, fekdê kêberdê maya kewtbi.
Naley zi lingandê cî bîra vîrsayê." va. Va, "Ma werden u dorî kerdi pîri."
va, "İmbazê ma zi ame, xorê tey este mestey berdi."

Va, "Hele vînd, ez fînê werza..." va, "Belkî zi belkî..."

Va, "İa!..." va, "Hewno hewno..." va, "Zura..." va, "Ma hewn rast beno?"
va, "Kes kewn bîvîno, rastbo..."

Va, "Nê nê!... Vînd e fînê hewna!"

Şî... Dest bîra... Va, "Bîncê bandê pêrdê Pirnewist'da mî masto..." va,
"serê bandê Pirnewist'da mî masto..." va, "hewno kî Pirnewist diyo, bîra
rast!"

No koşe, o koşe, gazi beno herîro... No koşe, o koşe... Her nêlîweno.

Va, "Mîrê rîştî bîya!" va, "Ma rîştî çekerê ney mîl." Ew va, "Ez girê-
da..." Ew va, "Banca." va, "Tî zi mîper, bançî!"

Ney rîştî kerd herî mîl. Mezbut rîştî mîldê cîya girêdê. Mîyanedê xo-
ya girêdê.

"Dî!..." va, "Tî mî banç, ez zi ey banca!"

Ma her êrra luweno? Her yeno se kilo. Ney seni kî dîha tamam girwey
herî nêqedîna, zarriyê günê herîro... Her rema. Zîrr u zîrr!.. Feta keye
nêvînder.

Çîniya cîya veyndana, vana kî, vana, "Heci İskender Axa!..." vana, "Lin-
ganê xo êrdşan..." vana, "wa rîştî bîvîsiyo kî tî nêşrê!..." vana.

.O veyndano, vano, "Pirnewist'a..." vano, "hewnpîsa!.. Hewnê to pîso!..."

Va, va, "Heci İskender Axa..." va, "mî sond wendo..." va, "Edo to pos-
tekera."

Berd merdeki, postekerd. Tîyara, tikaya sur vera Pirnewist, va, "ço!..."
Çîhar panz rozî Heci İskender Axa çîniyo. Pirnewist fînê vîzyê banî ser;
eger jêwêdo kûrkosuro... Verî sîpebî, neke zi kûrkosuro da... Tikaya su-
ra... Tikaya sura...

Veynda, va, "Kûrkosoro!..." Kîrdasî ewza veynda, va, "Kûrkosoro!... Kûr-
kosoro!... "Qe te sîpiye şe nediyo?"

"Ço mîd borna havê teniye! Pirnewist'a xawnpîs!... Bî kûrkosîpiye te e-
zîm, kûrkosorê te ezîm!..."

Ame... Dî-rê rozî ewja boy kewt de, merd. Merd... Pery cî wu eş wîja.
Qıymetê cî nêmend. Ya...

HESENEK

Arêdayox: Peter LERCH

Wext: 1958

Cayki bi çinêbi. Hirye beray bi. Namey beray kici Hesenek, namey beray miyanêni Qasim, namey beray pili Şaban. Çide yine çinêbe, hirye waşturi xo bi. Hesenek va berar yêni:

"Werzi, ma enoe melmeketra veci. Ma şêri xori yewna aşiret, ma xori kar bikeri, pey dabaray ma bibu."

Enie hirye heme weristi şî, veciyay seri yew koy. Awnay deştê, asêni pêro xalea.

Hesenek'i va berar yêni:

"Warzi, ma şêri xaley ena deşte biçini. Helbet wayêri eniye xale estu, mari yew hawle bikeru."

Eniye beray weristi şî, neyay xaleya. Xale çina di roci.

Hesenek ewna yew duma. Aw duma dêwbû. Vecaw awbara, weynda, va ke:

"Şûma kawi xale me çinêni? Ez nekay ameya, serey şûma hirye hemine wena."

Hesenek'i va berar yêni:

"Metirsi, awe ke estu, awe dew ma het, mara vanu, "Şûma kawi enoe xale me çinêni?", şûma çaw vengî xo mekiri. Ez cebabê dêwi dana."

Xale çina. Ewnay ke dew ame. Dêwi va:

"Şûma çî çikarey, şûma namey me nêşawutu?" Ez ke esta ez dew, ez nekay serey şûma hirye hemine wena!"

Hesenek'i va:

"Efendim, izmî me bide, ez torê yew laqardi vaca."

Dêwi va:

"Iaci me, de vaci."

Hesenek'i va:

"Ma hirye hemine beray ciley. Ma amey, enoe xaley ma etya di. Ma neyay pa çina. Va, helbet wayêri eni xali estu, helbet mari yew hawlê kenu..."

Dêwi va Hesenek'ira:

"Iaci me, âferim, biçine."

Dêw vînerî Hesenek'i het. Hesenek'ira va:

"Iaci me, te vasturay xo bide me. Ez hêlye xale çinena. Tî gamye ro- ce, şanbe."

Dêwi çina. Qasim u Şaban, hirye hemine xale çina heta nemaci yêri.

Dêw werişt, yew kaxit nuşt, da Hesenek'ira. Va ke:

"Enoe rayer bigi gue. Bewnî seri aye koy. Qonaxi me ha aye koyu. Ce- niya me, hirye keynay me ha qonaxde ronîştey. Kaxit bere, bide cenîyay me. Ya zana."

Hesenek'i kaxit gerawt, kawta rayer, şî. Di seâti şî, kaxit akerd, wend. Awna ke, dêwi kaxiti nuşt, "E ke enoe merdûm enie kaxiti anu keye, mirî serey enie merdûmî tirake, mirî piyaw pawje, serey enie merdûmî mirî pilaw verke, biersaw mirî, ez wena." Hesenek'i kaxit dirna, eşt. Yewna kaxit neşt, "E ke enoe merdûm enoe kaxit anu keye, gay bueri pilaw verke, emşo Hesenek wa keynay mina pile het raku, seba mirî ena pilaw biaru."

Hesenek da kaxit cenîyay dêwi.

Cenîyay dêwi kaxit girawt, akerd, wend. E ke dêwi tede nuşt, gay bueri wa pilaw verke, bidu Hesenek'ira, Hesenek emşo wa keynay pile het raku, seba ena pilaw biaru.

Cenîyay dêwi gay buer sere birna, Goştî gay bueri kerd pilaw ver, da Hesenek'ira. Hesenek'i ena pilaw girawt şî, berd dewirê.

Dew ewna, Hesenek yenu. Hesenek'i ena pilaw berd, da dêwi. Dêwi gerawt, va Hesenek'ira:

"Me kaxit ana nênuştbe. Ena keynay kûtiki senie enoe nan hadre kerdu, dau tu, tu enoe nan mirê ardu. Mî ena kaxit nênuştbe. E ke mirî Hesenek'i sere birne, goştê Hesenek'i mirî pilaw verke, biersaw mirî."

Hesenek'i dêwira va ke:

"Ena gelanke te şueni şue, e ke nêşueni ez şuena. Ena gelanke serey mî tirakena, tueri kens pilaw ver, pawcena, ana."

Dêwi Hesenek'ira va ke:

"Iacê mî, te vengî xo meke. Ez nekay nuşena, dana tue. Bigi, su, bide cenîyay me. Ena gelanke ek te amey ez hema şuena."

Hesenek'i va ke:

"Rind benu, efendim."

Dêwi yew kaxit nuşt: "Ena gelanke çimani Hesenek'i mirî lawani Hese- nek'i tirake, kebabke, pawje, mirî biersaw. Ek ena gelanke enoe merdûm sax ame mî het, ez hawna yena sere, destani, lingani tue, keynay kûtiki, tirakena, to bena seri hawt rayeran verdana!"

Dêw werişt, kaxit nuşt, da Hesenek'ira.

Hesenek'i gerawt. Di seâti şî, kaxit akerd. Kaxit wend. Awna, e ke dêwi kaxiti nuşt, e ke ena gelanke mirî çimani, lawani Hesenek'i tirake, mirî kebabke, biersaw. Ena gelanke enoe merdûm e ke wê ame mî het, ez e- na gelanke yena keye, serey, lingani, destani tu, keynay kûtiki, tira ke- na, tu bena serê hawt rayeran verdana, çaw torê wayeray nêkenu...

Hesenek'i kaxit dirna, eşt. Yewna kaxit nuşt, "E ke mirî ena gelanke gay suri sere birne, mirî kebabke, pawje, na pilaw mirî biersaw. Emşo He- senek keynay mina kici heta raku, seba na pilaw bigu, biaru."

Hesenek'i kaxit berd, da cenîyay dêwi. Cenîyay dêwi kaxit wend, e kî dê- wi tede nuşt: "Mirî gay suri sere birne, goştî gay suri kebabke, pawce, biersaw. Emşo Hesenek wa keynay mina kici heta raku. Seba mirî na pilaw kebab biaru."

Cenîyay dêwi gay sur sere birna. Goştê gay suri kerd kebab.

Hesenek aye çaw keynay kici heta rakawt, kêf sefa kerd heta seba. Seba werişt, şî heremi dêwi. Va cenîyay dêwira:

"Çî bide, ez bena dewirê."

Cenîyay dêwi werişt. Çî da Hesenek'i. Va ke:

"Mî vera şilami dêwike. Vaci ke, Hey teres, to key mî xerabna!"

Hesenek werişt, va cenîyay dêwira:

"Ena çî me xatirê to ez haşuena."

Cenîyay dêwi va ke:

"Tî xeyr amey. Torê oxirbu!"

Hesenek'i va ke:

"Perxodarê, Alah tora razibo!"

Hesenek'i çî girawt, berd, da dêwi.

Dêw nan girawt, hêrs bi, nan uca rona, werişt şî keye.

Hesenek'i va ke:

"Beray, mi key dēwi xerabnawo, warzê ma xorê etiyara şiyeri!"
 Beray Hesenek'i weriştî. Hesenek kawt berara ver, si.
 Çîher roci dēw ame gepra, Hesenek nêdi.
 Hesenek sî xorê yew şahrestan. Beray xo berdi, çarşu. Va ke beraranê
 xora, "Xorê kancaw ke koyfê şûma wazeno şiyerê."
 Beray Hesenek'i Qasim'i Hesenek'ira va ke:
 "Bera, ti qawî mi etya verdanê."
 Beray Hesenek'i Şaban berma.
 Hesenek'i va ke:
 "Bera ti qawî bermenî? Alah kerimo."
 Beray Hesenek'i Qasim'i Hesenek'ira va ke:
 "Ti qawî ma wîrdina etya verdanê? Lê ma xori sekî? Cau xeribu. Cay ma
 çîno. Çaw neverdan, ma şiyeri keye. Cay ma çînu."
 Hesenek'i va ke:
 "Şiyeri xori yew axay hete xizmet bikeri."
 Hesenek'i beray xo Qasim berd yew qayfeçî hete verda.
 Hesenek'i va ke qayfeçira:
 "Axa, enoc beray mino. Namey cay Qasim'o. Wa tori xizmet bikeru."
 Qayfeçî Hesenek'ira va ke:
 "Lacê mi, beray to destra çî gure yeno?"
 Hesenek'i qayfeçira go ke:
 "Axa, ti çê gurewo ke vaci beray mi destra yenu."
 Qayfeçî va:
 "Peki lacê mi."
 Hesenek'i wîca beray xo verda, ame çarşu. Gepra, beray Şaban nêdi.
 Hesenek yew aşme gepra. Beray xo yew zindande di. Beray xo Şaban'ira
 va ke:
 "Bera, kami ti ardê bîstê enoc zeyndan?"
 Şaban'i va ke Hesenek'ira:
 "Dêwi... Ez şîya xori desmaç bikera. Dêwi ez diyan, ez girawta, arda,
 bîsta enoc zindan."
 Hesenek'i beray xo Şaban berd hemam. Sabunkerd, şît, temizkerd. Beray
 xo Şaban hemamra vet, gurewt, berd teslime qabasbasira. Va ke:
 "Enoc beray me amanetey tobu."
 Qabasbasî Hesenek'ira va ke:
 "Egit, ti sera sonî?"
 Hesenek'i va ke qabasbasira:
 "Hayfe xo dêwira gêna."
 Qabasbasî Hesenek'ira va ke:
 "Egit, ti sonî. Ez çiraxey dêwiya. Yew şîmşîri dêwi estu. ha kolania
 altinenede ha qulavi miyande. Çaw ke dew rakono, ha sîni seri dêwîde,
 şîmşîri dêwi bigi, biye. Beri verde, kîşt rastîdi yew şebake esta. Şo a-
 ya şebakedi vîndî. Dew key ke ame zere, şîmşîri dêwi bigi xo dest, ke
 serey dêwi ame bera zere, yew şîmşîr pîrode, serey dêwi tirake. Gîneno è-
 ro. Serey dêwîde suen esto, qali kenu. Tora vanu: "Yewna pîrode!" Ti vaci
 ke, "Ez henî yewnay pîra nêdana. Qawli camêrdan yew."
 Hesenek werişt, sî qonaxi dêwi gepra. Cay dêwi di. Bîni balşnay dêwira
 şîmşîri dêwi girawt. Ame verê beri. Awna kîşt rastîdi yew şebake esta.
 Şî, ena şebakede vînerî. Dew ame. Hesenek'i şîmşîr kerd xo dest. Dew ame,
 seri xo bera ard zere. Hesenek'i yew şîmşîr da pîrode. Serey dêwi tirakerd.
 Dêw gîna èro.
 Dêwi va ke Hesenek'ira:
 "Yewnay pîrode!"
 Hesenek'i va ke dêwira:
 "Qewli camêrdan yewo."
 Dêw merd. Hesenek werişt, beray dêwi berde cyste zindan. Gepra, sî key
 dêwi. Keynay dêwiye kîci girawte, mare kerde xori. Şî gepra beray xo Qa-
 sîm, Şaban di. Gîrewte, ardî key dêwi. Keynay pile day beray xo Şaban'i.
 Keynay miyanene day beray xo Qasim'i. Roniştî, xori kêyf sefa kerde, vî-
 nert.

ROZE AMÊ BIYE NEJDI

HESE

Ma
 dost u dîsmenê xo
 endî
 naskeme.

Welatê xora,
 zonê xora
 zof
 haskeme.

Dîsmenî
 çêê ma rîzno,
 ma serre
 text vîrazno.

Ma destê xo
 dame zumin,
 pola dîsmende cême
 koyîra koy
 kaskeme.

Roze amê
 biye nejdi.
 Saltanatê dîsmenî
 dêm dame,
 textê deyî rîzneme,
 yê xo vîrazeme.

Welatê xo,
 isonê xo,
 zonê xo
 heşîrenra
 xelesneme.

Lozîna xode
 adîrê xo vîsneme.
 Adîrê xode
 pêsarê xo pêsneme.
 Keme çiv, keme vîla,
 eve nan u sola xo
 çor kosê dinare
 selamê xo rusneme.

Selamê xoyo way u brayen,
 Selamê xoyo haştîyen...

ZEREYÊ ÇIMANDÊ VEYSANAN

Nazım HİKMET

Türki ra Çarnayox: KENDAL

Di -rê hebi nê
panz hebi
des hebi nê
hîris milyoni
veysani
ê mayê

Ê
ê mayê!
Ma
ê inan!
Koyî
ê dengizî!
Dengiz
ê koyan!

Di -rê hebi nê
panz hebi
des hebi nê
30.000.000
30.000.000!

Veysani biyê rêz veysani!
Ne camêrd, nê cenî, ne laz, ne keyna
gîdî merezin
çewt mewt gilandê xoya
darê çewt mewtî!
Ne camêrd, ne cenî, ne laz, ne keyna
veysani biyê rêz veysani!

Nê!..
leteyê ge-rayeyê
ê herandê
wiskanê!

Tayni
danê
saqandê xoyê estan u
zew pizeyêdo masaye
çarnandê!

Tayni
poste... poste...
tenya
çimê çiyê
berqiyenê

Durira
tujiya çiya siyaya
ca bi ca bena derg u çina damar
zey zew mêxo sergirdê nali
zereyê çiman,
zereyê çiman!

Hele nê
hele ninandî wîni zew sızıyê esto kî,
nê
wîni weynenê kî!
Tewa ma girda!
girdî!
girdî!

Lawrê
Diha sila nêsenê bêro imandê ma!
Sêney ma bi aşin,
çim kî tewa ma
30.000.000
zereyê çiman!
zereyê çiman!

AYRE BIGİ
AYRE BIWAN
AYRE BIROŞ

MEM'O FEQİR

M. ÇERMUG

Xorîbî
Zimbêlê cî newke terkyaybî
Feqîrbî
Bê pere wu bê prênbî
Zu waştîyekêda cî bî
Bol xasekî
Mem kar peyrayê
Şafaqê vijîyayê
Şandî ameyê
Çayêdî kar çînêbî
Soyîndî
Eyrê zî
Raya Adna sayê
Ey nêwastê kî
May, piy, bra
Waştêrda xora abiryo
Adna derîbî
Raya cî bol dergî
Peysêr amayîşê cî zî
Ya bibî yan nêbî.

Rozê hewnra werîşt
Çantey xo kerd xo qola
Temaîl
Pîrbî
Cînî, camêrd, qeç u gul
Nêsayê xo bilunê çayê
Ew wîna
Temaîlî kewtî ray
Çimandê Mem'ira hêrnî ameyê
Welatra durikewtîg
Cîrê çetin ameyê
Dest şana hetê dewa

Dest şana
Marda xorê
Pêrdê xorê
Ew waştîda xorê
Soyîndî
Resay Adna.

Mem'î tim u tim xeyal kerdê
Eydo perey arêdayî
Ew waştîda xoya bizewziyayê
Herg şafaq
No xeyala başley kari kerdê
Zey edîrî
Peme arêdayê.

Adna bol germî
Germê cî zî nekmeyînbî
Rozê
Germdê dîhîrdî
Mem bol êdîzyabî
Daldedê zu dara bî derg
Çimê xo girotî
Wîni şî hewna
Hewndî
Waştîya xo dî
Koyan u deştan
Ew dar u berdê cîya
Welato xasek dî.

Güv güva teyaran ameyê
Darî çêkerdê pema ser
Mem'ê fiqarî nêsa
Fîna çîmanê xo akero
Mem çînêbî dîha
Mem merdbî.

Wax Mem'o feqîr wax
Wax bra Mem wax
E kî
No dem u dewran wîna şîro
Dîha bol MEM'î,
CIM'î,
KENDAL'î
to dima yenê!..

Zalimêno, xoyinêno
Simayê marê çiçi wazenê
Herg roz u herg şîst
Simayê marê tafîda kenê
Danê ma serero
Welatê ma talan kenê.

Zalimêno, xoyinêno
Simayê lingandê xoyê pisana
Erdanê ma paykenê
Bobtanandê marê
Vîlikanê ma cîkenê
Simayê cîkenê
Eyê fîna benê
Sîma çî hend biçînê
Edê dîha wêsi bibê
Nay bizanê!

Zalimêno, xoyinêno
Nodo sîmarê nêmano
Kêf u dewranê sîmado
Tim wîna nêşîro
Dewîj u karkeridê
Rozê sîmara
Resabê heme çî
Pêskerê!

ZALIMÊNO

M. ÇERMUG

MEMİŞ XAZÎ

Arêdayox: Oskar MANN
Cayê Vatîşî: Kor
Wext: 1906

MEMİŞ XAZÎ zew esqiyayêdo menşuro.
1870'andi dormaredê Palu'di hûkûm kerdo.

Serê xela mergi, binê xela mergi
Iacê Memîş Xazî cêro yenni se vergi.

Serê xelan kero siyao, binê xela kero siyao
Memîş Xazî qola qola tede hawiliyao.

Serê xelan kero tengi, binê xela kero tengi
Vanê, tîfengê Memîş Xazî teqiyao, nêdano vengo.

Serê xela dîşê (doşê) dergi, binê xelan dîşê dergi
Gûle gîraw Memîş Xazî cay mergi.

Serê xelan şalincêro, binê xela şalincêro
Vanê, darbê Memîş Xazî xîncêro.

Serê xela dîşê, binê xela dîşê
Memîş Xazî cêrdi yenni sê (se) şêşî.
Vani, gûley gîraw Memîş Xazî pay gîşî.

Serê Xela gawrîko, binê xelan gawrîko
Memîş Xazî vano, Mî mekişên, misguneko!

Hemê Hacı şekero
Kûftêy piri dekeno
Fîşqî herî buykeno
Pîzeyê xo vilêneno
Koyan sers geyreno
Seydê arwêşan keno
Awîdî masey tepêşeno
Tîrşê qîloxiran weno
Baêdo zîrtîkî çekeno
Lejê dewan têrakeno
Şîno koşeyêdî roşeno
Kîştene merdîman pawanê
Însanan mîyandî fêşatêy keno
Însanan vera pê dano
Baêdo qîlwela wêneno
Yaxerdî çîronîkan vera vindeno
Tîzbeşê newa wu new anceno
Xo bê kes u sofî şesîbneno
Hemê Hacı şekero
Kûftêy piri dekeno
Vay vera toz qîlayneno.

HEMÊ HACÎ*

Arêdayox: Koyo BERZ
Cayê Vatîşî: Sewrag

(*) Na merselek, ma ARMANC, amor 71'ra qirota... ARMANC:
Xwedi: Yekitiya Karkerên Demokratên Kurd îstanê.

HEWA BAWA'Y

Vatox: Zî'ro QIZ

HEWA SEY RIZA'YA...
LACÊ SEY RIZA'Y BAWA'YA...
QIRXU DA KÎŞTENE...

Vaji vaji cencena to Bawa'y sero vaji
Dî vaji vaji cencena Bawa'yê xo sero vaji
Bawa'yê mî astor biyo şîyo
Astor biyo şîyo Xozat'ê dî vêsaye
Bîko dî-ê serî ceno pasayêna, beglerêna yê Kîrmancî
Cînazê vîştewre wu zamay nayê tê dima
Kerte Borîzu serde anê
Cînazê vîştewre wu zamay nayê tê dima bîko
Kerte Borîzu serde anê
Şêx Resen'ê mirê vazê
Layê mî awa kî tî vana yendî niya
Bê mezela Bawa'y sero tarîx u nûmre kîştene layê mî yazmîşke
Ez ve xo deşt komete vîraji
Bawa meberve dîna heqîde meraqê Şêx Resenun'ê Dersim'î Bawa yê tovi
Yendî herkes benê sa merdena mirê biyê raji
Bawa'yê mirê meraq nêbo
Mî layê xo sero roz cemê şînede qewqa guretede
Şîna vêsayîyede kerdê melule ax bîko çîlao fenero qaji
Dîna alem ke mirê vazo
Derdê mî girano
Bawa'yê xo sero dana pêro
Yê mî no mîrde Qîrxîzî bîta az we şîjî

(*) Na hewa, AYDIN u CANO'ya zu qesetra qeydkerd.

Ax leme Ala'y içün vazê çala monene biçûri worte aşurunê Şêx Resenun'ê
 Dersim'ro şêri koti dinade bivine payişê na laji
 Hala bê yê mino nelerune haqi
 Ax Bava'yê mino na hekmete
 Hala bê yê mino zeva haqê biko mino na hekmete
 Ewro pusla entsa tira nêadanê
 Va ke cinaza viştewri wu zama yê tê dima
 Diare kerte Rorizû berde vate
 Ax Bava'yê mi dinalixê seytimelede kistene niyo
 Biko tesela piyê toyê kokimi kote
 Şêx Resen'ê mira vazê
 Iayê mi ewa ke ti vana yendi a niya
 Bê mezela Bava'yê sero orance hews u komete
 Bavo meroq meke na qesa qebul nêkeno
 Na dinade Mehemed'ê homete
 Bava'yê xo sero vazo ke ez pêrodi biko dinade
 Na derd u ofkari midê nêrêve axreta
 Mi va hêfê Sultan Silêman'ê xo serd biana xo ceno
 Niqte ro poştîya mi qor teney Dersim'ê ax xayîna a dewlete
 Wuner nawo amo sili vorenê
 Bava'yê mi laqer ame deroy kerdê şêni
 Iaceri gînade Sultan Silêman'ê mi deroy kerdê şêni
 Çala morenê biçûri worte yê aşurunê şêri
 Ala'y içün qesey bikeri koti hemsali Bava'yê çêreni ez bivênî
 Bavo meroq meke
 Dina seytimelede mi xo vira biko
 Tim lazê cawerdu mirenê
 Mira topiya biwaze wesiya brayê mi Şêx Resen'ê
 Şina mîrasê çêrê mi gavano
 Şina mîrasê bîmano Sultan Silêman'ê mi gavano
 Van nêvan Bava vayê çêrîniya xodero
 Goş ra mi nênano
 Mi va, "Iayê mi gîra ra mine, şona koti?
 lînga xora çey mîrdey Qirxazi mefi!"
 Mîrde Qirxo dismeno kano, hêfê xo keşîrê nêverdano
 Sera ke Memed Axê
 Iayê Silê Suri destê Bava mira biyo dirvetino
 Oate xo dirvetunê xora ante
 Dismalede girêde biko
 Çayê xo sero qonaxde viste darde
 Su ve su naleno çêro dirvetune xode nêdano
 Bava'yê mi ez naleno nata roza merdene to sero dano pêro
 Belka peyniyêde cinika viya meroq mide nêmano
 Se wu zê lazê ke bêro
 Bava'yê mi Sultan Silêman'ê.

Suka RIZAY

Amordê verenira...

Na mersel lazê Dede Muharrem'ê
 va, ADI DURAN'ê muşt u resmê
 ci virasti... Çimeyê aî ZIL-
 Fî'yo... Merseldi hewnê Dede
 Muharrem'ê yeno vatiê...

BAHDË SOLIXË

NË WERDNI ZAFI! EZOO SENI PBRANË CI BIDA?

SUKDI HEQË HERC KESI NOBI. MA HEMIN NEYRA WERD.

30

31

QALË PBRAN MEK! Ë NËSENË KARË TO RASTKARË Ë KOKRA XBRAPNËNË. NA SUKDI NAMEYË CI ZI QË NËVAZYOND.

HOMA BIDO NA SUKDI MI QËBULKENË. MERDIMO BË PERËY ËMIR RAVËRNOND- NEKA XORË TENEYË ZI SUK BIGEYRA.

32

33

ZAWË EY DIMA GËYRANË...

TIYË WINA SINË KOTI XERIS?

EZO SUK GEYRENA.

34

35

HEWLO. LAVRË TO HEQË MAA WERD NEKA MADD TORË KARË BIDIM. GËREK TI BIKËBËTIYË.

SIMADË PERËY BIDË MI?

36

PERËY... HA! HA! Ë ÇARA NËSENË ZËW KARË TO HALKËRË. MA PGRAN QË NËSINASNEM!...

PEKI, ODO SËBË?

37

38

BË, MA ÑIM FELAN CA... EDO TO MUAYEND- KERË. EW BAHDO EDO ZËW KARË BIDË TO...

39

DIHA DIMA TI KEYR AMEYË SUKDA RIZAY, XERIS!

XO ZËY KEYDË XODI BINESIANI! LAVRË TIGË MIQAYITË DESTOË KO, MUYANBËL XO EW ZINWANDË YORË!

40

41

Dewamë ciesto...

F İ H R İ S T

A m o r : 1 - 1 2

Amor	Hušte	Huštox	Çarnayox	Arêdayox
1	Çıkarken Elêfba O Merdim Çıçırê Weynayê Mira Lazêko Arwêşin Tık u Tenya Deyr Xoca Neareddin'ira Zu Meselê Zey Kerem'i	E. Pamukcu E. Pamukcu E. Pamukcu E. Neruda E. Pamukcu N. Hikmet	E. Pamukcu	O. Mann E. Pamukcu
2	Dil ve Sözcükler Genus Heqê Xirxizi Meberve Çinye Xoca Neareddin'ira Zu Meselê Abıyoyis	E. Pamukcu E. Pamukcu M. Emin C. Suasnavar Lorca	E. Pamukcu	O. Mann E. Pamukcu
3	Biz Birkaç Söx Nomerus Temel Sözcüklerle İlgili Küçük Bir Araştırma Hersê Çımınê Mı Çımırê Çım Dındanirê Dından Deyr Ia wu Besa Ser u Çımınê Mı Ser	E. Pamukcu E. Pamukcu M. Emin E. Gökçe	E. Pamukcu	O. Mann O. Mann
4	Bir Bildiri Alfabe Üzerine Werbıyayış Rındo Wesaro ki Nino Derdê Mı Zeredê Diyarbakır'ê Xopano Wina zi Vazyeno Nıniya Edilêq Pit	E. Pamukcu M. Çermug E. Gökçe M. Emin V. Huidorbo E. Pamukcu A. Arif	E. Pamukcu	Piraniç
5	Söyleşi. Gramer Çalışmalarımız Üzerine; Bir Düzeltme; Tekrar - lıyoruz Dimlide Şahıs Zamirlerine Giris. 1. Waya Bınamus Çı Art Brardê Xo Sere Fane Merdek u Papaxana Wina zi Vazyeno Ray	E. Pamukcu E. Pamukcu A. Weysel	Piraniç	O. Mann M. N. Dersimi
6	Ma Xo Bı Xorê. Dimli'ya Nameyê "Qowram"an; Herg Meng Herg Keyirê Zu Ayre. Herg Ayre 32 sayfe; Ancino Elêfba Ser; Imbazanê Silam Dimlide Şahıs Zamirlerine Giris. 2.	E. Pamukcu		

Zıwano Bê Neştiş Hêşayo Bê Romitişî Meneno Lawıka Xidê Alê Isme Keynay Remi Zu Sewêdo Qelleg u Duzenbazra Rızêko ki Xorê Misabi ki Bıamoro Beta Bes Zew Dıyalox Çend Qowrami Wina zi Vazyeno Tew Vayvike	E. Pamukcu		Zilfi A. Dilêr
7 Yılmaz Güney Ma Xo Bı Xorê. Zu Beyannameyê; Çend Mektubi; Demokrasiyê Siyasetandê Ma Dimlide "Piyoyış"ın Yazılışı Dimlide Şahıs Zamirlerine Giris. 3. Mersela Lazêkê Hemed'i Ele Iufêkê Axırmat'i Hirê Mektubi Wina zi Vazyeno Deyrê Benyin	E. Pamukcu M. Emin M. Çermug		Zilfi A. Dilêr
8 Ma Xo Bı Xorê. Raya Ayre'y; Mıdıyanî... Dersxaneyê Dimli Abiya; Herg Meng Herg Keyirê Zu Ayre. Herg Ayre 32 Sayfe Dimlide Olumsuzluk Dimlide Şahıs Zamirlerine Giris. 4. Qazey Anqut Smaylek Xapu Vera (Nervê Kore) Xıdır Ayre Narê Kasêko, Gano, Zerezo Zew Kitub. Gramerê Dimli Wina zi Vazyeno Baa Ma Çepa	E. Pamukcu Y. Güney M. Elişan M. Çermug Zilfi	Piraniç	M. Çermug Zilfi Firat M. Elişan
9 Ma Xo Bı Xorê. Dersxaneyê Dimli; Zıwandê Xoya; Zu Qüncêda Newi; Ti Xeyr Ameyê Adil Duran Affikê Wexiyetê Namey Nameyê Xımanı Kelimeyê Mayê ki Tirki Miyanı; E. Pamukcu Smaylek Çend Merseli Deyrê Qıloucu Brayê Mı Dostanê Xê Sinaseno. Zıwan Mıdimlennî'ji Va ki Suka Rızay Dama Pêro	E. Pamukcu M. Elişan Ardwan M. Elişan A. Duran Zilfi		M. Çermug T. L. Todd M. Elişan
10 Ma Xo Bı Xorê. Zew Roportajê; Zu Beyannameyê Arêdayışê İstanik Vızik u Mıyo Smaylek Mifti wu Qadi Mersela Mı	P. N. Boratav E. Pamukcu Ardwan		Uxan M. Çermug T. L. Todd

Nerhici	M. Elişan		
Deyra İcşi	Elişer	M. Elişan	
Serbesley	M. Elişan		
Ma Çor Brayime	Usxan		
Qe Meters	M. Çermug		
Març Ne Sono Ne Sodero	Hese		
E ki Ma Nêwatin	Ardwan		Z. Qız
Şewdin'o		E. Ferrsson	
Terry Lynn Todd'i Va ki		E. Pamukcu	
Suka Rızay	A. Duran		
Zu Beyannameyê			
Zew Roportajê			
Potrifo ke Na Dêra	Usxan		

11 Newroz	E. Pamukcu		
En Xora Ferrsson	Hese		
Nuştigê Hamudê Xelqan u			
E Ziwanan			
Rêzwayê Dimali	E. Pamukcu		
Bano Hewe	Ardwan		
Hirê Mardem		Usxan	
En Te Gêno		X. Nuri	
Hirê Merdumi		O. Mann	
Namîsê Cenî		M. Elişan	
La wa Qulo Serepurçaniya		M. Çermug	
Siltan'a Xasek		M. Çermug	
En Pê Welat Nino	Usxan		
Kam Kîşya	Usxan		
Ma Ho Yewê	M. Elişan		
Iacê Mi	M. Elişan		
Cemê Sey Momidan		Zilfi	
Naşni Zeyneme	Hese		
Mirê Ayvo	Hese		
Karl Hadank'i Va ki		E. Sever	
		E. Pamukcu	
Wicudê Merdumi			
Suka Rızay	A. Duran		
Di Beyannamey			
Kitabê Hewey			

12 Nuştigê "Kerdiş"i	E. Pamukcu		
Dimalidi Genitiw		Usxan	
Qincyê Verênî		Usxan	
Mertali		Usxan	
Xelveten		Usxan	
Dersim'di Latayê Zu Roz			
Nameyê Ma			
Zerej u Lusa		T. L. Todd	
Welatê Ma	Hese		
Naçî Iskender Axa		M. Çermug	
Resenek		P. Lerch	
Roze Amê Biye Nejdî	Hese		
Zereyê Çimandê Veyşanan	N. Hikmet	Kendal	
Zalimêno	M. Çermug		
Memo Feqir	M. Çermug		
Emê Naçî		K. Berz	
Memis Xazi		O. Mann	
Hewa Bawey		Z. Qız	
Suka Rızay	A. Duran		
Fihriat			

E L Ê F F A

A a	asmi, adirşan, arwêş, axûr, aw
B b	besila, bar, bız, betal, belenraz
C c	camêrd, carut, ciwên, citêr, cendep
Ç ç	çile, çorse, çêver, çim, çilk
D d	dihir, dês, dest, dar, deyn
E e	emser, evleg, Ezan, erinayis, ewro
F f	êwan, ê, êre, kêber, cêr
G g	Fexri, figare, firaq, fîna, fetisşayiş
X x	goz, ga, şawan, şêz, şilşil
H h	xoz, xort, xele, xebeşşayiş, xarpêt
Ĥ ĥ	hingmên, Hayig, hezer, hezar, har
Ħ ħ	hewt, heşt, hemit, ĥir, ĥer
I i	ingur, imbaz, inclor, imbiryan, inaser
İ î	ismet, ini, ina, bir, qir
J j	Jede, ju, jew, jini, jey
Q q	qol, qirêncle, qumqumûk, qilçix, qirp
K k	kas, kerg, kardi, kûtik, kendal
L l	legleg, ling, lal, laş, levrê
M m	mil, meyman, merdim, miyane, mey
N n	nan, nezdi, nern, nime, neqre
O o	omartiş, ewca, endêr, over, ostar
P p	por, pardim, payiz, parpar, pising
R r	roşn, roz, ro, ray, resen
S s	sere, serşey, sew, sewl, sîma
Ş ş	şar, şaw, şewşewik, şima, sermi
T t	teli, tun, tenya, tshda, taşdere
U u	usar, ingur, dun, meymun, belu
Ü ü	Qûli, gûl, qûl, qumqumûk, qût
W w	wiye, wiyayis, wel, welat, wesar
V v	vas, veysan, vilik, venr, velg
Y y	yew, yewna, yemno, miyane, seyê
Z z	zaf, zama, zebes, zimistan, zelal
Ā ā	âr, bêâr, mecmua, siât, âeir
Ė ė	êrd, Êmer, êyni, êzon, êşir

AYRE

M E C M U A Y A
Z I W A N I

Amor:12
Gulan 1987

ON AYRE

AYRE är en språktidskrift som tar upp språket dimli. Det är den första och enda språktidskrift som publiceras om och på dimli. Tidskriftens ändamål är att samla och publicera språkets folkloristiska värden, identifiera och standardisera språket.

Dimli är ett okänt språk som talas av nästan tre miljoner människor i Kurdistan, dvs Östra Turkiet. Men det finns fortfarande en diskussion om språkets identitet. Å ena sidan kallar man det en dialekt av kurdiska, å andra sidan ett självständigt språk.

AYRE's Åsikt är att det finns stora skillnader mellan dimli och kurdiska. Därför är det möjligt att avgöra om dimli är självständigt språk, alltså ett språk som tillhör den iraniska grenen i indoeuropeiska språkfamiljen. Men ännu är det för tidigt att vara säker på detta. Innan man avgör detta behöver man fler skriftliga verk, tror vi.

ABOUT AYRE

AYRE is a language journal covering the language of Dimli. It is the first and only language journal published in and about Dimli. The purpose of the journal is to collect and publish the folkloristic values of the language and to standardize it.

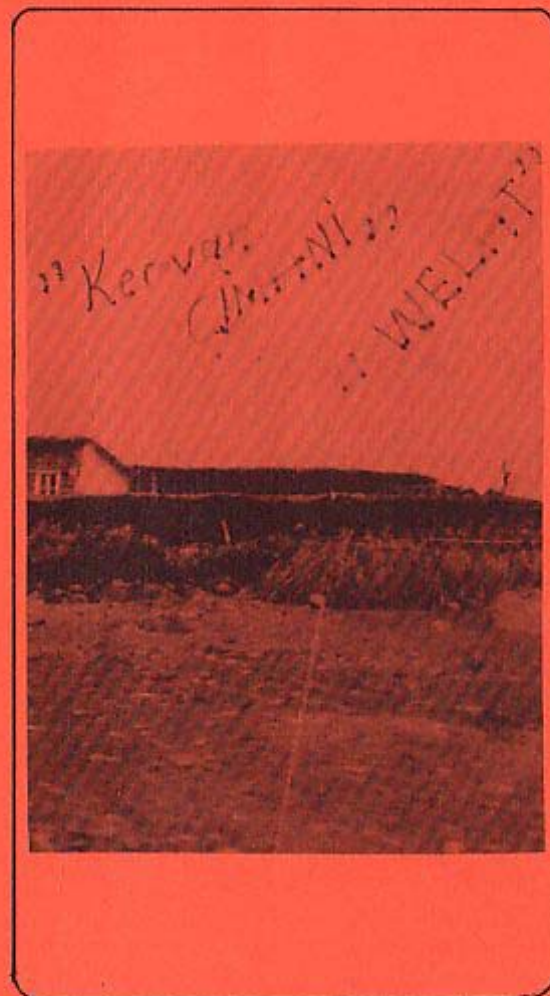
Dimli is an unknown language spoken by nearly 3 millions of people in Kurdistan, in eastern Turkey. One still discusses the origin of the language. On the one hand it is considered a Kurdish dialect, on the other hand, an independent language.

AYRE's opinion is that there are great differences between Dimli and Kurdish. Therefore it is possible to decide that Dimli is an independent language, thus, a language belonging to the Iranian branch of the Indo-European language tree. But, it is still too early to be quite certain about this. Before a final conclusion, one needs more written proof, we think.

AYRE

M E C M U A Y A
Z I W A N I

ISSN 0283-2240

Amor:12
Gulan 1987